

TORKEL TYRE

UNDER MEDELTIDEN VAR DET *ett vanligt straff för svåra brott att lysa någon i akt, dvs att förklara någon fredlös. Det innebar att brottslingen förlorade all sin egendom, fördrevs från byn och att vem som helst hade rätt att ostraffat döda honom. Dikten Torkel Tyre handlar om en sådan fredlös man som räddar en ung kvinna från vargen med fara för sitt eget liv. Men diktens författare, Karin Boye, ville inte bara berätta en spännande historia. Hon ställer en allvarlig moralisk fråga: Var det rätt av männen från byn att döda den fredlöse Torkel Tyre?*

Öster om Bjura by
är vild och öde trakt,
där lavraggiga granar
står vresiga* på vakt.
Där bodde Torkel Tyre,
för dråp lyst i akt.

Nära vid Bjura by
ligger en mossig sten.
Står man gömd där bakom,
när kvällen faller sen,
då ser man byn, hur den glimmar
med många varma sken.

»Det lyser i Halvars gård.
Det lyser i Torstens hus.
Där sitter Torsten och täljer
vid sprakande stockeldssus.
Det lyser i Kettils stuga.
Jag känner vartenda ljus.

Vad visste jag väl om bygd,
när trygg jag i bygden satt?
Nu står jag i långa nätter
och räknar min tappade skatt.
Det glimmar guld över drivan
i snöblå vinternatt.«

Så stod han och såg och såg,
då glid av skidor ljud.
En flämtande mö* kom vilt i flykt,
hon rände* mot byn i nöd.
Tätt bakom gled en skugga
med ögon som glöd.

Men Torkel grep sin kniv.
Han högg, han stack, han skar,
och vassa, vita tänder
gav hårdnackat svar.
Mot morgonen fällde han ulven,
men själv låg han dödstrött kvar.

Vi fann honom, där han låg.
Och märk, att vi handlade väl.
Vi sände bud till prästen.
Han frälste mannens själ.
När solen steg över skogen,
då slog vi Torkel ihjäl.

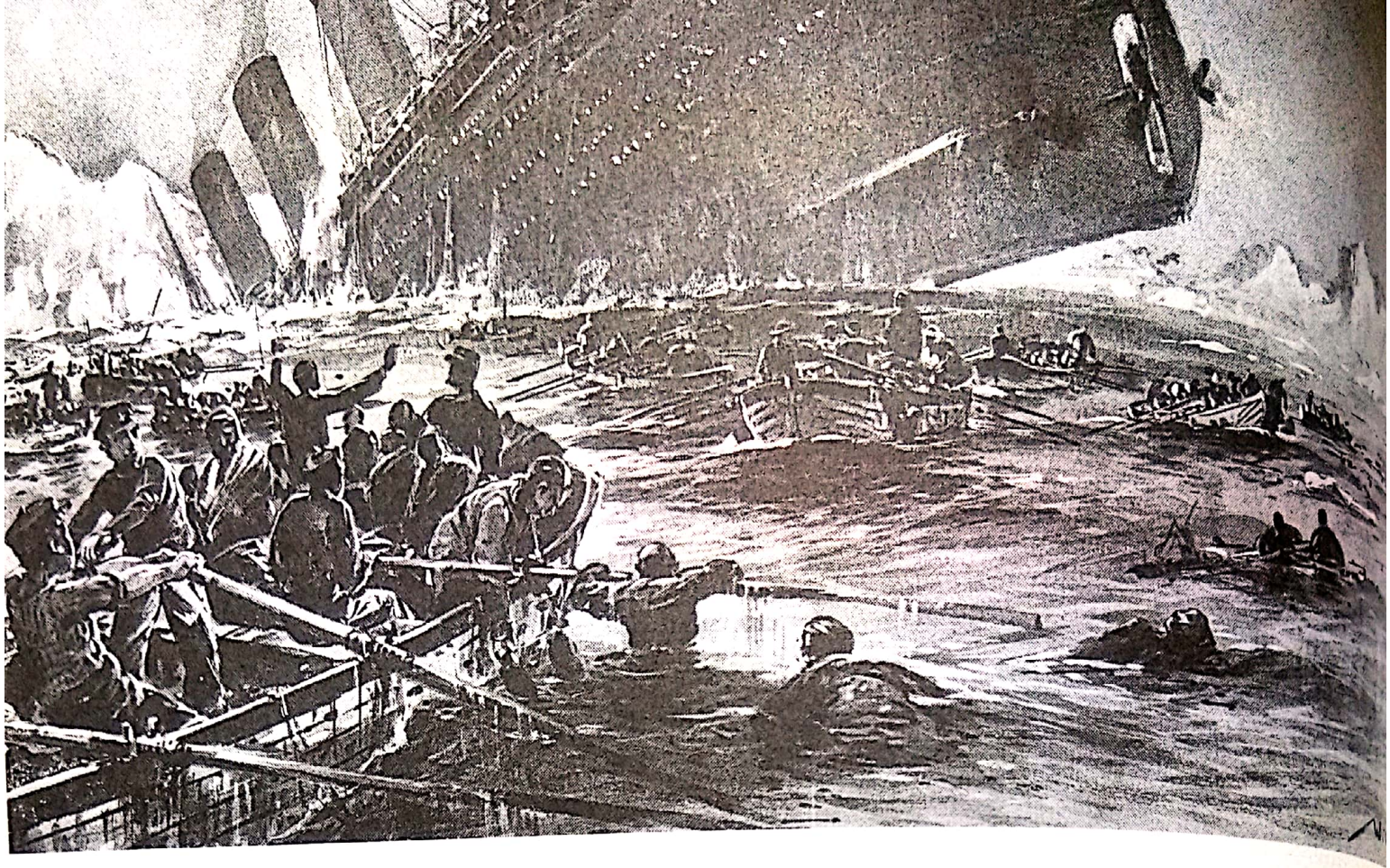
Vi kunde ha skonat hans liv,
men värdet av slikt* är ej stort.
En dråpare var Torkel.
Vi handlade så som vi bort.
Vi alla är män från bygden,
och detta var riktigt gjort.

[av Karin Boye]

ORDFÖRKLARINGAR

vresiga knotiga, *mö* ung kvinna, *rände* sprang, *slikt* sådant

TITANIC

Det började som en skakning på nedre däck.
Det fyllde oss väl mer med häpnad än med skräck.
Vi förstod inte riktigt orsaken till att fartyget sprungit läck.
Man hade sagt oss, att detta var världens modernaste,
osänkbara skepp.

Du tog vårt foto av barnen, dina smycken och din hatt.
Jag tog en tröja. Jag tänkte, att havet är säkert kallt.
När vi steg ut ur vår hytt och såg hur vattnet börjat strömma in,
såg jag en tår, eller var det kanske en droppe vatten,

på din kind.

Vi följde pilar, som angav räddningsbåtens plats.

Det var på översta däck, fast det 'gentli'n var första klass.

Vi var rätt många men alla tog det ganska lugnt.

Det var väl bara en herre från tredje klass,

som trängde sej lite dumt.

Vi träffade en man, som vi hälsat på förut.

Han presenterade oss för sin dotter och sin fru.

När vi kom upp på däck, sa kaptenen,

att livbåten inte gick att få i sjön.

Det var visst kedjorna till nå'n hissanordning,

som någon hade glömt.

Vi gick till baren och fick ett gratis glas champagne.

Och vi skålade för imperiet och för varann'.

Nu börja' skeppet att sjunka snabbare

och dess lutning var ganska stor.

Många hoppade i vattnet men vi beslöt,

att stanna kvar ombord.

Se'n lämna' rättorna skeppet, för att söka sej mot land.

Men vi stod kvar där på däck och höll varann' i hand.

Vi tänkte, havet är alltför stort och kallt och vilt.

Och i dom båtar, som satts i sjön, fanns inte plats

för en enda till.

Se'n spela fartygsorkestern Närmare Gud till Dig.

Det kändes lite fånigt men ändå rätt typiskt

för just vår tid.

Vi har förlorat den allra sista gnuttan hopp.

Vi går till botten, där vi står, men flaggan

den går i topp.

HJÄLTARNA

De buro ej kaskar* och vapenrock,
ej blänkande stål i hand,
men de dogo dock i en sluten
flock
för sitt folk och sitt fädernesland.

Deras folk var bara en mänsklighet.
Deras land var bara en värld.
Deras yrke och namn är det ingen
som vet.
Det var på Titanics färd.

Det var som en underlig, osann syn
för en feberyrande blick,
när ensam under den kvällsgrå
skyn
Titanic till botten gick.

Den vände upp som en sårad val
sin blanka stålgrå buk.
Snart lågo blott båtarna små som
skal
på havets oändliga duk.

Och en var pressad av lasten för hårt
av det fattiga liv, som var kvar
förskrämt och förvirrat. Den hade
det svårt
i den grova sjön att gå klar.

Och männens kinder blevo som lärft,
och kvinnorna kvävde gråten,
när styrmannens röst ljöd kort och
kärvt:

»Några måste lämna båten.«

Men några tänkte på hustru
och hem
och barnen, som väntade hemma.
De kände, den talade ej till dem,
den korta befallningens stämma.

I dödsskräck irrade* blickarna bort
kring den mörknande vattenstråten*,
och det ringde i öronen hårt
och kort:

»Några måste lämna båten.«

Men några tänkte på mor och far
långt borta i skilda land.
En tänkte i ångest på den som
bar
hans ring på älskad hand.

En hade kanhända* en framtid ärvt,
som han väntade trygg och belåten...
– Då kom det ånyo*, kort och
kärvt:

»Några måste lämna båten.«

Då reste sig tre. Det var enkelt folk.
Det var karlar från fjärde klass
med kantiga drag och med mödans
solk
på sin tarvliga* resestass*.

De nickade buttert: »All right«,
de tre,
och stego så lugnt överbord.
Men ingen i båten vågade se,
och ingen sade ett ord.

Man teg högtidligt och huttrade blott.
Men det var som man dunkelt känt,
att under den mörknande skyn man
begått
ett jordiskt sakrament*,

att under den mörknande skyn
det lyst
och varmt genom isat blod
en altareld, som hjärtana hyst*
av flammande, heligt mod. –

De buro ej kaskar och vapenrock,
ej blänkande stål i hand,
men de dogo dock i en sluten
flock
för sitt folk och sitt fädernesland.

Deras folk var det stoltaste folk en
värld
med vörtnad* att nämna vet,
de namnlösa tre från Titanics färd,
deras folk var en mänsklighet.

[av Karl Asplund]

ORDFÖRKLARINGAR

kaskar hjälmar, *irrade* for planlöst omkring, *vattenstråten* vattenvägen, *kanhända* kanske, *ånjo* på nytt, *tarvliga* enkla, *resestass* reskläder, *sakrament* helig handling, *hyst* känt, *vörtnad* aktning, respekt

Jag är så rädd för döden
Är inte du det
Hjärtat slår ifrån sig
de ishänta tankarna
Vaksamt och med
återhållen andedräkt
arbetar livsoron i kroppsverket
Sinnena står upplysta av
misstänksamhetens sken
Så utsatt så bart
är det tunnklädda livet
som insekter i novembers snö

[av Sandro Key-Åberg]

MOD

Att visa
sin svaghet
fordrar
stor styrka

Att erkänna
sin feghet
kräver
stort
mod

[av Erik Sjödin]

VAR INTE RÄDD FÖR MÖRKRET

Var inte rädd för mörkret,
ty ljuset vilar där.
Vi se ju inga stjärnor,
där intet mörker är.

I ljusa irisringen
du bär en mörk pupill,
ty mörkt är allt, som ljuset
med bävan* längtar till.

Var inte rädd för mörkret,
ty ljuset vilar där,
var inte rädd för mörkret,
som ljusets hjärta bär.

[av Erik Blomberg]

ORDFÖRKLARINGAR
bävan skräck

Ur PAPPA ÄLSKADE PAPPA

Det var svårt att gå till skolan
när du var full

Jag kunde inte koncentrera mig
på historia

och matematik

mina lärare röt åt mej

att jag var ointresserad

och lat

och mina betyg var urdåliga

ibland sprang jag ut

ifrån lektionen

och grät på toaletten

jag fick svimningskänslor

och panik

då var jag rädd

att någon av mina kamrater

skulle möta dej

och se att du var full

jag ville att ingen

skulle veta

alla skulle tro

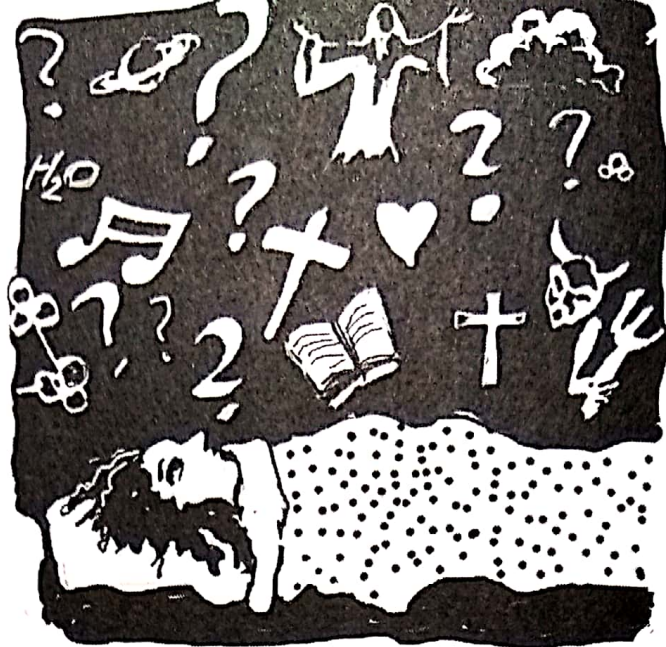
att det var bra

hemma hos oss

Det var svårt att gå till skolan

när du var full

[av Ragnwei Axellie]

FEMTONÅRING

En nattvind sjunger. Den har gråt i rösten.
Jag ligger mycket stilla. Jag är rädd.
Jag trycker plötsligt händerna mot bröstet.
Det är så hett och kvalmigt* i min bädd.
Det bultar häftigt under vänstra handen.
Det är mitt blod. Jag vet att det är rött.
Vem är jag själv – den vita konfirmanden?
Är jag musik, atomer eller kött?
Har jag en själ och vart skall den ta vägen?
Det där om helvetet är bara skrock.
Det där om himlen är förstås en sägen* –

Vad det blev tungt på mina ögonlock ...

[av Anna Greta Wide]

ORDFÖRKLARINGAR

kvalmigt kvavt, kväljande, *sägen* saga, myt

Skriv

1. När katastrofen kom. Tänk dig att det allra värsta du kan föreställa dig händer. Återberätta vad som inträffat och redogör för dina tankar och känslor.
2. Fundera under rubriken »Människa i världen« på hur ditt liv skulle ha kunnat vara om du blivit född på några olika platser och med olika förutsättningar. Tänk dig att du vid samma tid fötts t ex i Indien som tredje dotter till en fattig bonde, som mellanbarn i en albansk medelklassfamilj i Kosovo eller som enda barn till en framgångsrik advokat i Florida.
3. Under olika tider har det funnits olika faror och olika sorters mod har krävts – av både kvinnor och män, flickor och pojkar. Vad tror du människor var rädda för om du går tillbaka till mitten av 1800-talet? På 1000-talet? Nu för tiden? Hur kunde mod visa sig då, tror du? Hämta gärna stöd i vad du lärt dig under